

**Examining the Correspondence Between the Negation of Dominance
and Acceptance of Dominance in the Political Thought
of Ayatollah Khamenei and the Holy Quran**

Received: 2023/09/24

Accepted: 2024/03/08

Ruhollah Davari*

Amir Siahpoosh**

(41-61)

The subject of foreign policy can be found in the teachings of the Holy Quran; Therefore, what is followed in the foreign policy of the Islamic Republic of Iran today can be measured by the verses of the Holy Quran. One of the most important categories in Islamic foreign policy is "negation of domination over others and not accepting the domination of others". This issue has been emphasized by Ayatollah Khamenei. The current research tries to answer this main question: To what extent do the negation of dominance and acceptance of dominance in the political thought of Ayatollah Khamenei and the Holy Quran correspond? The current research is based on the content analysis method. In this research, an attempt was made to examine all the statements of Ayatollah Khamenei, and the unit of analysis was "subject". To answer this question, after analyzing this principle in the political thought of Ayatollah Khamenei and collecting its categories and components, they were compared with the results obtained from the verses of the Holy Quran, and their similarities, differences and degree of correspondence were measured. Based on the findings of the research, the common categories that have been mentioned and analyzed in the analysis of Ayatollah Khamenei's statements and the verses of the Holy Qur'an are: the mutual relationship between injustice and justice, the reason for fighting against the domination system, the way out of the domination system.

Keywords: The Holy Quran, Ayatollah Khamenei's Political Thought, Denial of Domination, Denial of Domination, Foreign Policy.

* Researcher at the Department of Quranic and Hadith Sciences, Institute of Theology and Islamic Studies, Imam Sadiq Research Institute of Islamic Sciences, Qom, Iran (corresponding author), rdavari68@gmail.com.

** nstructor of the Department of Islamic Education, Imam Khomeini Memorial Unit, Islamic Azad University, Shahrari, Iran, amirsiahpoosh370@yahoo.com.

بررسی تناظر محتوایی نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری در اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای داماد و قرآن کریم

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۱۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۰۲

روح الله داوری*، امیر سیاهپوش**
(۴۱-۶۱)

چکیده

از مقوله‌های بسیار مهمی که در سیاست خارجی جامعه اسلامی مطرح است، «نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری» است، موضوعی که توسط آیت‌الله خامنه‌ای داماد مورد تأکید قرار گرفته است. همچنان که این مفهوم در قرآن کریم در عرصه سیاست خارجی نکوهش شده است. تحقیق حاضر درصدد پاسخ‌گویی به این سؤال اصلی است نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری در اندیشه سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای داماد و قرآن کریم به چه میزان تناظر دارند؟ پژوهش حاضر بر اساس روش تحلیل محتوا سامان یافته است. در این تحقیق تلاش شده تمام بیانات آیت‌الله خامنه‌ای داماد مورد بررسی قرار گیرد. برای پاسخ به این پرسش پس از گردآوری مقولات و مؤلفه‌های «نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری» به تحلیل این اصل در اندیشه سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای داماد پرداخته شده و سپس با نتایج حاصل از آیات قرآن کریم مقایسه و شباهت‌ها، تفاوت‌ها و میزان تناظر آن‌ها سنجیده شده است. بر اساس یافته‌های پژوهش، مقوله‌های مشترکی که در تحلیل بیانات آیت‌الله خامنه‌ای داماد و آیات قرآن کریم بدان اشاره شده و مورد تحلیل قرار گرفته شامل رابطه متقابل ظلم و عدل، علت مبارزه با نظام سلطه، راه برون‌رفت از نظام سلطه می‌باشند.

واژگان کلیدی: قرآن کریم، اندیشه سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای داماد، نفی سلطه‌گری، نفی سلطه‌پذیری، سیاست خارجی.

* . پژوهشگر گروه علوم قرآن و حدیث، پژوهشکده الهیات و معارف اسلامی، پژوهشگاه علوم اسلامی امام

صادق علیه السلام (نویسنده مسئول)، rdavari68@gmail.com.

** . استادیار گروه انقلاب اسلامی، دانشکده مطالعات انقلاب اسلامی، دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران،

amirsiahpoosh370@yahoo.com.

مقدمه

از موضوعاتی که دین مبین اسلام به آن اهمیت داده، چگونگی رابطه دولت اسلامی با دیگر دولت‌ها و به عبارتی عرصه سیاست خارجی است؛ طبیعتاً اصول سیاست خارجی دولت اسلامی باید بر اساس آموزه‌های اسلام بنا نهاده شود و مجریان دولت بر این اساس، رابطه دولت اسلامی را با دیگر دولت‌ها تنظیم نمایند. از سوی دیگر، یکی از اصول بسیار مهمی که در سیاست خارجی اسلامی مطرح است، اصل «نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری» است. اصلی که امامین انقلاب اسلامی در بیانات و پیام‌های مختلف به آن اشاره کرده اند. همچنین اصل ۱۵۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در همین رابطه می‌گوید: «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران براساس نفی هرگونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان.... استوار است».

شایان ذکر است در رابطه با فهم سلطه‌گری و سلطه‌پذیری، با وجود تصریح در متن قانون اساسی و نیز بیانات امامین انقلاب اسلامی تعارضاتی وجود دارد. همین تعارضات در مواردی، زمینه تشکیک و تزلزل تصمیمات و سیاست‌ها در مواجهه با نظام سلطه را فراهم ساخته است. بنابراین لازم است بنیان نظری منسجم و متقنی برای این موضوع بر اساس اندیشه‌های ناب اسلامی و قرآنی تبیین شود. برای تأمین این مقصود از طرفی نیاز به شناخت اندیشه رهبری نظام اسلامی است و از طرف دیگر تطبیق عناصر مختلف اندیشه ایشان با آیات قرآن کریم است. در هر دو حوزه کار چندان مهمی صورت نگرفته و ابهامات شناختی جدی در این خصوص دیده می‌شود. مسئله مقاله حاضر تلاش برای تشریح ابعاد مختلف اندیشه رهبر انقلاب در خصوص نظام سلطه و تطبیق آن با آیات قرآن کریم است. به همین منظور ابتدا با استفاده از روش تحلیل محتوا به بررسی این مفهوم در اندیشه امام خامنه‌ای دامنه‌ای پرداخته، سپس آن را در قرآن بازشناسی کرده و میزان تناظر آنها سنجیده شده است.

۱. پیشینه

درباره اصل نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری، آثاری نگارش یافته است؛ مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

۱. «چپستی نظام سلطه و چگونگی مقابله با آن (از دیدگاه مقام معظم رهبری)».
- نویسنده در این مقاله به این نتیجه می‌رسد که سلطه‌گری به عنوان ماهیت اصلی نظام سلطه حاصل سوء استفاده علمی و عدم پایبندی به ارزش‌های ادعایی غربی - آمریکایی است که آنان را به استعمارگری سوق داده است (رک: محمدزاده و حسینی‌زاده، ۱۳۹۷).
۳. «رویکرد قرآن کریم به امر سلطه‌گری و سلطه‌پذیری».
- نویسندگان در این مقاله به شیوه‌های استکبارستیزی در قرآن و عوامل و انگیزه‌های مخالفت با انبیاء پرداخته‌اند (رک: مقدسی و دیگران، ۱۴۰۰).
۴. «تحلیل گفتمانی سیاست خارجی آیت‌الله‌خامنه‌ای (گفتمان تعامل‌گرایی ضد نظام سلطه)».
- نویسنده در این مقاله به تحلیل دیدگاه رهبر معظم انقلاب در حوزه سیاست خارجی در چارچوب گفتمان «تعامل‌گرایی ضد نظام سلطه» می‌پردازد (رک: اسدی، ۱۳۹۳).
- در مجموع هیچ‌کدام از مقاله‌های نام‌برده به تحلیل اصل نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری در اندیشه سیاسی امام‌خامنه‌ای و پی‌جوئی آن در قرآن کریم نپرداخته‌اند و این مقاله به تحلیل جامعی از این اصل در اندیشه سیاسی رهبر معظم انقلاب و پی‌جوئی آن در قرآن کریم پرداخته و از این لحاظ دارای نوآوری است.

۲. مفاهیم

۲-۱. سلطه

سلطه از جمله مفاهیمی است که در ادبیات سیاسی مدرن به آن پرداخته شده است. سلطه‌گاهی به معنی قهر و چیره‌شدن آمده است (ابن منظور، ۱۴۰۸، ج ۶: ۲۳۶). گاهی عبارت از وضعی است که ارباب یا حاکم، اطاعتی را که اصولاً دیگران در برابر او بدان موظف هستند، به‌دست می‌آورد (آرون، ۱۳۸۴: ۶۲۷). «سلطه» در واقع مستلزم اعمال قدرت از طریق مجموعه روابط پیچیده اجتماعی است که دربرگیرنده نظارت اجتماعی، قواعد و الزامات درونی شده می‌باشد تا مورد قبول افراد و گروه‌ها قرار گیرد (نقیب‌زاده، ۱۳۸۵: ۱۳۴).

امام‌خامنه‌ای علیه‌السلام هم تعبیراتی شبیه همین تعاریف دارند و سلطه را به معنی اعمال قدرت یک عده بر دیگران تعریف می‌کنند. آنچه در منظومه معرفتی ایشان بیشتر از همه مورد توجه است «نظام سلطه» و لوازم آن است.

«نظام سلطه یعنی نظام جباران، نظامی که در رأس اداری آن جبارانند و دنیا را تقسیم می‌کنند به دو قسمت؛ یک قسمت سلطه‌گرانند، یک قسمت سلطه‌پذیرانند و سومی [وجود] ندارد، مستقل وجود ندارد؛ این نظام سلطه است- اساساً ضد آزادی و عدالت است؛ هم ضد آزادی است، هم ضد عدالت است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۸/۹/۶).

به اعتقاد ایشان در چنین نظامی، سلطه‌گر باید در حوزه‌های سیاست، اقتصاد و فرهنگ مسلط باشد و سلطه‌پذیر هم باید در مقابل سلطه‌گر تسلیم باشد (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۹/۱۱/۲۹). «مردم دنیا را و کشورهای دنیا را عادت دادند به اینکه سلطه‌پذیری و سلطه‌جویی دو حصه‌ی متقابل حتمی دنیا است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۴۰۱/۸/۱۱).

۳. چارچوب نظری تحقیق

در خصوص سیاست‌های حاکم بر نظام بین‌الملل نظرگاه‌های متنوعی وجود دارد. نظریه‌های واقع‌گرا و نظریه‌های آرمانگرا بیش از سایر رویکردهای نظری توانسته‌اند اعتبار خود را در جوامع علمی تثبیت کرده و در عمل نیز هژمونی خود را با خط‌دهی به جهت‌گیری‌های سیاسی اعمال کنند.

رویکرد واقع‌گرایی به روابط بین‌الملل که برگرفته از مبانی فکری و فلسفی ماکیاوولی و هابز در تاریخ معاصر است، روابط بین‌الملل را عرصه مبارزه برای کسب و حفظ قدرت می‌داند و از آنجا که این جهان، دنیای تضاد منافع است، هرگز نمی‌توان اصول اخلاقی را به طور کامل محقق ساخت (ستوده، ۱۳۸۲). رئالیستها که برداشت بدبینانه‌ای از طبیعت جوامع انسانی دارند، روابط بین‌الملل را صرفاً صحنه تضاد منافع و تعارض خواستها و مبارزه دائمی واحدهای سیاسی برای کسب قدرت بیشتر و حفظ آن به هر طریق ممکن می‌دانند (فیاض، ۱۳۸۶).

در رویکرد ایده‌آلیستی، محور اصلی مطالعه، زمینه‌های همکاری و اشتراک مساعی میان واحدهای سیاسی متفاوت است. بر این اساس، میان افراد و نیز جوامع انسانی پیوندهای مشترک اجتماعی و فوق‌ملی وجود دارد و در این روند مسئله برد و باخت مطرح نیست (قوام، ۱۳۸۴: ۲۴۵).

این نوع نگرش به طبیعت بازیگران صحنه روابط بین الملل، ریشه در نظریات خوش بینانه کسانی مانند روسو و گروسوس دارد که به پاک بودن سرشت انسان و گرایش ذاتی وی به نیکی و فضایل معتقد بودند (فیاض، ۱۳۸۶).

در نظرگاه امام خامنه‌ای علیه السلام، آرمانگرایی واقع بینانه مبتنی بر مبانی اسلامی باید مبنای سیاست خارجی دولت اسلامی باشد. در این رویکرد، واقعیاتی وجود دارد که باید به آن توجه داشت یکی از این واقعیات، وجود دشمن و حاکمیت نظام سلطه بر جهان است. یک واقعیت مهم دیگر، وجود آرمان‌ها و تلاش مردم برای نیل به آرمانها است. به نظر امام خامنه‌ای علیه السلام درس انقلاب اسلامی و امام خمینی این است که آرمانها و آرزوهای عظیمی که اسلام آنها را به ما تعلیم می‌دهد، از نظر دور نماند؛ در عین حال واقعیتهای موجود جامعه و جهان هم مورد توجه قرار گرفت. ترکیب آرمان خواهی و آرمان‌گرایی با واقع بینی عامل تداوم حرکت انقلاب است (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۱/۵/۳).

در نگاه ایشان «آنچه که ما می‌خواهیم دنبال کنیم و اصرار بر آن داریم، این است که واقع بینی، مشاهده واقعیات جامعه و جهان، با آرمان‌گرایی و تعقیب آرمانها و آرزوهای بزرگ ملت ایران هیچگونه تنافی و تعارضی ندارد» (همان) این رویکرد در همه جا معنا دارد و در عرصه سیاست خارجی هم صادق است. انقلاب اسلامی واقعیت حاکم بر جهان سیاست را (نظام سلطه) دید و وظیفه خود دانست به عنوان یک آرمان بزرگ با این هنجار جافتاده مقابله کند:

نظام سلطه یعنی چه؟ یعنی دنیا تقسیم میشود به دو بخش: بخش سلطه‌گر و بخش سلطه‌پذیر؛ سلطه‌گر بایستی مسلط باشد: هم سیاستش، هم فرهنگش، هم اقتصادش؛ و سلطه‌پذیر باید در مقابل سلطه‌گر تسلیم باشد. کشورهای دنیا تقسیم میشدند به سلطه‌گر و سلطه‌پذیر؛ این یک هنجار جافتاده‌ی جهانی بود. تقسیم کرده بودند دنیا را؛ یک بخشی از دنیا دست آمریکا، یک بخشی دست شوروی آن روز، بخشی هم دست قدرتهای درجه‌ی دوّمی که دنباله‌رو اینها بودند؛ این وضع دنیا بود. جمهوری اسلامی و نظام اسلامی و انقلاب اسلامی، این نظام را رد کرد (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۹/۱۱/۲۹).

در مجموع چارچوب نظری این تحقیق نظرگاه امام خامنه‌ای دامنه‌الله‌عنه است که معتقد است در تبیین نظام سیاسی حاکم بر جهان امروز باید به مفهوم سلطه و استکبار توجه داشت و رابطه بین سلطه پذیر و سلطه گر را در نظر گرفت. توجه به واقعیت سلطه گری و وجوب مبارزه با نظام سلطه در چارچوب اندیشه آرمانگرایی واقع بینانه قابل تحلیل است. چارچوب نظری که در اینجا ذکر شده مبنای این پژوهش بوده و مقوله‌هایی همچون مفهوم نظام سلطه، رابطه متقابل ظلم و عدل، علت مبارزه با نظام سلطه، راه برون رفت از نظام سلطه و دیگر مقولات براساس همین رویکرد استخراج شده است. مطابق با این نظریه در تحلیل وقایع و عرصه سیاسی باید هم واقعیتها و هم آرمانها را در نظر گرفت. این مبنای اصلی تحلیل و تصمیم در نظام جمهوری اسلامی است:

واقعیت را باید دید. آرمان‌ها با نگاه به واقعیت‌ها است که قابل تحقق خواهند بود. اما واقعیت را ببینیم، نه آنچه که با شگردهای دشمنانه، به‌عنوان واقعیت به ما القاء می‌شود (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۶/۵/۱۳۹۲).

۴. روش تحقیق

در این پژوهش از روش تحلیل محتوا (Content Analysis) استفاده شده است. «تحلیل محتوا» روشی است که می‌توان بر اساس آن، خصوصیات زبانی یک متن، یا نوشته را به طور واقع بینانه یا عینی و به طور سیستماتیک، شناخت و از آن‌ها نیز استنتاج‌هایی درباره مسائل غیرزبانی؛ یعنی درباره خصوصیات فردی و اجتماعی گوینده یا نویسنده و نظرات و گرایش‌های وی، نمود (رفیع پور، ۱۳۸۴: ۱۰۹).

تفکر بنیادی تحلیل محتوا عبارت است از قرار دادن اجزای یک متن (کلمات، جملات، پاراگراف‌ها و امثالهم بر حسب واحدهایی که انتخاب می‌شوند) در مقولاتی که از پیش تعیین شده‌اند» (باردن، ۱۳۷۵: ۲۹).

در حقیقت تحلیل محتوا در رابطه با متنی معنا پیدا می‌کند که آن متن برای انتقال پیام و مفاهیمی نوشته شده باشد؛ بنابراین تحلیل محتوا در مورد کلمات عامیانه‌ای که دارای مفاهیم ساده بدیهی و مشخصی هستند به کار نمی‌رود.

به طور کلی هدف غالب تحلیل محتواهایی که انجام می‌شوند پاسخ‌گویی به سؤال‌هایی

است که با مواد مورد تجزیه تحلیل ارتباط مستقیم دارند. در این تحلیل‌ها اطلاعات معینی طبقه‌بندی می‌گردند و به جدول‌های ساده‌ای تبدیل می‌شوند. تلاش شده مجموعه بیانات رهبر انقلاب به‌طور کامل مطالعه شود. در این نوع مطالعات نمی‌توان به نمونه‌گیری اعتماد کرد. لازم است منظومه فکری اندیشمندان، دیده شود. البته امام خامنه‌ای علیه السلام نگاهشان درباره نظام سلطه را غالباً در سخنرانی‌های خاص، بخصوص به مناسبت ۱۳ آبان هر سال ارائه می‌کنند. بنابراین، بیشتر از این دست بیانات برای تحلیل دیدگاه ایشان استفاده شده است. در این تحقیق فن تحلیل محتوای مضمونی بر مبنای واحد تقطیع جملات به صورت کیفی و با تأکید بر کلیدواژگان اصلی اتخاذ شده است. بنابراین در این پژوهش ابتدا با توجه به کلیدواژگان اصلی، بیانات مقام معظم رهبری را در جداول تحلیل محتوا درج و مقوله‌هایی استخراج می‌شود.

در مرحله دوم مفهوم مورد نظر در قرآن کریم مورد بازشناسی قرار می‌گیرد، بدین معنا که نتایج حاصل از بیانات امام خامنه‌ای علیه السلام با مفهوم مورد نظر در قرآن مقایسه و شباهت‌ها و تفاوت‌ها و میزان تناظرشان سنجیده می‌شود و مشخص می‌گردد بیانات ایشان به چه میزان متکی به مبانی قرآنی است. شایان ذکر است روش تجزیه و تحلیل، توصیفی تحلیلی است و روش اعتبارسنجی یافته‌ها نیز ارزیابی و تأیید نخبگان در این حوزه بوده است.

۵. یافته‌های تحقیق

با جستجوی نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری در بیانات مقام معظم رهبری مشخص شد ایشان در بیانات و پیام‌های مختلف در رابطه با این موضوع صحبت کرده است. با توجه به گستردگی این موضوع، برخی از مهم‌ترین بیانات مقام معظم رهبری مورد مطالعه قرار گرفته است که جمع‌بندی آنها در ذیل مشخص گردیده است.

جدول ۱: جمع‌بندی اصل نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری در اندیشه امام خامنه‌ای علیه السلام

منبع	متن	کد	مقوله سطح دو
بیانات ۱۳۸۷/۱/۱	سلطه‌پذیری به معنای تسلیم شدن و تشویق کردن سلطه‌گران است. آن ملتی که می‌نشینند تا بیایند و منابع او را غارت	سلطه‌پذیری یعنی تسلیم شدن و تشویق کردن سلطه‌گران	مفهوم نظام سلطه

		کنند و بر سرنوشت او مسلط بشوند، دارد سلطه‌گران را تشویق می‌کند و به دست خود گور خود را می‌کند.	
	نظام سلطه به معنای نظامی است متکی به تقسیم دنیا به سلطه‌گر و سلطه‌پذیر	نظام سلطه یعنی آن نظام بین‌المللی‌ای که متکی است به تقسیم دنیا به سلطه‌گر و سلطه‌پذیر.	بیانات ۱۳۹۲/۱۱/۱۹
	نظام سلطه یعنی تقسیم شدن ملت‌ها به دو گروه سلطه‌گر و سلطه‌پذیر	نظام سلطه به معنای آن است که در روی زمین، ملت‌ها به دو گروه تقسیم بشوند: یک گروه سلطه‌گر، و یک گروه سلطه‌پذیر. دولت‌های استکباری عادت کرده‌اند که سلطه‌گری کنند، زور بگویند....	بیانات ۱۳۹۳/۲/۳۱
	نظام سلطه یعنی تقسیم شدن دنیا به دو بخش سلطه‌گر و سلطه‌پذیر	نظام سلطه یعنی چه؟ یعنی دنیا تقسیم میشود به دو بخش: بخش سلطه‌گر و بخش سلطه‌پذیر؛ سلطه‌گر بایستی مسلط باشد: هم سیاستش، هم فرهنگش، هم اقتصادش؛ و سلطه‌پذیر باید در مقابل سلطه‌گر تسلیم باشد.	بیانات ۱۳۹۹/۱۱/۲۹
رابطه متقابل ظلم و عدل	نقطه مقابل ظلم و نظام سلطه؛ عدل و اجرای آن	يك نکتهٔ دیگر در دعوت اسلامی، عبارت است از استقرار عدل در بین انسان‌ها. خصوصیت جاهلیت، نظام ظالمانه بود. ستمگری، عرف رایج بود.... اسلام نقطهٔ مقابل آن را آورد. استقرار عدل را آورد. «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ» ^۱ . این یکی از خصوصیات جامعهٔ اسلامی است. عدل فقط هم شعار نیست. جامعهٔ اسلامی باید دنبال عدالت هم برود و اگر عدالت نیست، آن را تأمین کند.	بیانات ۱۳۷۳/۱۰/۱۰

	دستور قرآن «لَا تَظْلَمُونَ و لَا تُظْلَمُونَ» از علل مبارزه جمهوری اسلامی ایران با نظام سلطه	اسلام و همه ادیان آسمانی، انسان را به چنین ایمانی و کاملاً در جهت عکس فرهنگ سلطه سوق می‌دهند. متون خدشه‌ناپذیر اسلامی صریحاً دستور می‌دهد «لَا تَظْلَمُونَ و لَا تُظْلَمُونَ» نه ظلم کنید و نه مظلوم شوید و می‌آموزند که ستمگری و ستم‌پذیری در يك ردیفند....	بیانات ۱۳۶۵/۶/۱۴
علل مبارزه جمهوری اسلامی ایران با نظام سلطه	استیلاي نظام سلطه و تقسیم کشورهای جهان به سلطه‌گر و سلطه‌پذیر، از علل مخالفت جمهوری اسلامی ایران با نظام سلطه	بزرگترین ستم به جامعه جهانی، سلطه قدرت‌مندان و استیلاي نظام سلطه و تقسیم کشورهای جهان به سلطه‌گر و سلطه‌پذیر است به همین دلیل سیاست جمهوری اسلامی ایران از ابتدا بر مخالفت با نظام سلطه استوار شده است.	بیانات ۱۳۸۸/۱۱/۱
ایران با نظام سلطه	تجسّم کامل نظام سلطه در دولت آمریکا	آن نظام سلطه هم در شکل کامل خود تجسّم و تجسّد پیدا می‌کند در رژیم و دولت کنونی ایالات متّحده آمریکا؛ لذا امام صریحاً در مقابل آمریکا موضع گرفت.	بیانات ۱۳۹۲/۱۱/۱۹
	مداخله‌گری و سلطه‌گری دولت آمریکا از علل دشمنی جمهوری اسلامی ایران نسبت به آمریکا	موضع‌گیری ما در مقابل آمریکا به مناسبت این نیست که این‌ها يك ملتّي باشند که ما با این ملت مخالف باشیم یا خصوصیات نژادی تأثیری داشته باشد؛ مسئله اینها نیست؛ مسئله این است که منش و ذات و رفتار دولت ایالات متّحدهی آمریکا، مداخله‌گری و سلطه‌گری است؛ امام در مقابل این، موضع صریح و شفاف گرفت.	بیانات ۱۳۹۲/۱۱/۱۹
آثار مبارزه با نظام سلطه	شکست نظام سلطه در غزه و لبنان از آثار مبارزه با نظام سلطه	در حالی که دستگاه‌های تبلیغاتی مجهز فوق مدرن متعلق به این قدرتها، امروز شب و روز علیه نظام اسلامی و حرکت اسلامی و جمهوری اسلامی دارند تبلیغ	بیانات ۱۳۸۷/۱۱/۱۹

		می‌کنند، گسترش این فکر، حادثه‌ی غزه را به وجود می‌آورد؛ یک مجموعه‌ی کوچک، یک سرزمین محدود، در مقابل یک دولتی که خود را یکی از چند قدرت نظامی درجه‌ی اول دنیا می‌داند، می‌ایستد. آن دشمن همه‌ی امکاناتش را وارد میدان می‌کند که بتواند این ملت را مقهور کند و نمی‌تواند. این حادثه‌ی کوچکی است؟! این چیز کمی است؟! قبل از آن، قضایای لبنان در دو سال قبل بود، که باز همه‌ی امکانات را به کار بردند و حتی آمریکائی‌ها به رژیم صهیونیستی کمک تسلیحاتی کردند.	
	مقاومت در مقابل نظام سلطه و عوض شدن مسیر تاریخ و آماده شدن زمینه‌ی ظهور	امروز مسیر تاریخ، مسیر ظلم است؛ مسیر سلطه‌گری و سلطه‌پذیری است؛ یک عده در دنیا سلطه‌گرند، یک عده در دنیا سلطه‌پذیرند. اگر حرف شما ملت ایران پیش رفت، اگر شما توانستید پیروز شوید، به آن نقطه‌ی موعود برسید، آن وقت مسیر تاریخ عوض خواهد شد؛ زمینه‌ی ظهور ولی‌امر و ولی‌عصر (ارواحنا له الفداء) آماده خواهد شد؛ دنیا وارد یک مرحله‌ی جدیدی خواهد شد.	بیانات ۱۳۹۱/۱۰/۱۹
راه‌های برون رفت از نظام سلطه	راه برون رفت از آسیب نظام سلطه؛ تکیه به قدرت الهی و ایمان راسخ به مردم	... تماشاچی ظلم بودن و بی‌تفاوت ماندن نیز همانند ظلم و خود، مرحله‌ای از آن است؛ تکیه به قدرت لایزال الهی و ایمان راسخ به مردم، درس دیگر اسلام به ملت‌ها و رهبران است، که آنان را به ایستادگی در برابر سلطه‌های جهانی تشجیع میکند و امید موفقیت را در آنان پرفروغ می‌سازد.	بیانات ۱۳۶۵/۶/۱۴
	نتیجه کار برای خدا و	این حرف قرآن است: اگر برای خدا پا در	بیانات

	مقاومت؛ پیروزی در مقابل نظام سلطه	میدان گذاشتید و ایستادگی کردید، پیروزی قطعی است؛ «و لَوْ فَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوْا الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وِلْيَا وَلَا نَصِيرًا سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَ لَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا» (فتح: ۲۲-۲۳).	۱۳۹۱/۱۰/۱۹
علل مبارزه نظام سلطه با جمهوری اسلامی ایران	نفی و اثبات برخی موارد توسط جمهوری اسلامی؛ راز علل دشمنی نظام سلطه با جمهوری اسلامی	علت دشمنی عمیق و آشتی ناپذیر استکبار و در رأس آن‌ها آمریکا و شبکه‌ی صهیونیستی دنیا با جمهوری اسلامی، این حرفهائی که گاهی گوشه و کنار گفته می‌شود- چه چیزهائی که آن‌ها شعارش را می‌دهند، چه تصوراتی که بعضی در داخل می‌کنند- نیست. مسئله این است که جمهوری اسلامی یک «نفی» با خود دارد، یک «اثبات». نفی استثمار، نفی سلطه‌پذیری، نفی تحقیر ملت به وسیله‌ی قدرتهای سیاسی دنیا، نفی وابستگی سیاسی، نفی نفوذ و دخالت قدرتهای مسلط دنیا در کشور، نفی سکولاریسم اخلاقی؛ اباحیگری؛ این‌ها را جمهوری اسلامی قاطع نفی می‌کند. یک چیزهائی را هم اثبات می‌کند: اثبات هویت ملی، هویت ایرانی، اثبات ارزش‌های اسلامی، دفاع از مظلومان جهان، تلاش برای دست پیدا کردن بر قلعه‌های دانش؛ نه فقط دنباله‌روی در مسئله‌ی دانش، و فتح قلعه‌های دانش؛ این‌ها جزو چیزهائی است که جمهوری اسلامی بر آن‌ها پافشاری می‌کند.	بیانات ۱۳۸۷/۹/۲۴
	ایستادگی در مقابل نظام سلطه و دشمنی آنها با جمهوری	دشمنی دشمنان ما به‌خاطر این است که نظام جمهوری اسلامی در مقابل نظام سلطه ایستاده است؛ در مقابل عادت بد	بیانات ۱۳۹۳/۲/۳۱

	اسلامی ایران	تقسیم دنیا به سلطه‌گر و سلطه‌پذیر ایستاده است؛ بقیه‌ی چیزها بهانه است.	
	نفی نظام سلطه توسط ملت ایران	در دنیایی که مبتنی بر مدار زور و زورگویی و چپاولگری قدرتمندان و زورمندان است و ملت‌های مستضعف در مناطق فراوانی از عالم دائماً در زیر فشار این زورمندان قرار دارند، در این دنیا یک موجودی، یک هویتی سر بلند کرد که صریحاً، بدون ملاحظه، با شجاعت کامل این حرکت غلط عالم را - که حرکت سلطه‌گری است و ما از آن تعبیر می‌کنیم به نظام سلطه - نفی کرد؛ این کار ملت ایران است.	بیانات ۱۳۹۳/۱۱/۲۷
	گفتمان نظام اسلامی و طرفداری از نفی دو جناح سلطه‌گر و سلطه‌پذیر	گفتمان اسلامی، طرفدار عدالت است، طرفدار آزادی بشر است، طرفدار از بین رفتن زمینه‌های استکبار و استعمار است، طرفدار نابودی نظام سلطه در همه‌ی جهان است؛ یعنی در دنیا دو جناح سلطه‌گر و سلطه‌پذیر وجود نداشته باشد؛ این گفتمان نظام اسلامی است؛ این همان پرچمی است که دست شما است.	بیانات ۱۳۹۴/۲/۳۰
تأثیر نظام سلطه در حوزه‌های مختلف	تأثیر نظام سلطه در حوزه‌های اخلاقی، سیاسی و اقتصادی	از لحاظ اخلاقی، سلطه‌گری و استثمار یک کشور و تسلط ظالمانه‌ی بر یک کشور، تحقیر ملت‌ها و سلب هویت آن‌هاست... از لحاظ سیاسی، سلطه‌گری یعنی سرنوشت یک ملت را در دست گرفتن. همچنانی که در دوران طاغوت، امریکایی‌ها و رژیم امریکا بر کشور ما سلطه داشتند و ملت هم هیچ‌کاره بود؛... از لحاظ اقتصادی هم سلطه‌گری یعنی غارت منابع یک کشور یا معطل گذاشتن منابع یک کشور. این نتایج سلطه‌گری است.	بیانات ۱۳۸۷/۱/۱

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۶. بازشناسی نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری در قرآن کریم

پس از بررسی اصل نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری در اندیشه امام خامنه‌ای دامنه‌ای، مقوله‌های استخراج شده از منظر ایشان را در قرآن کریم پی‌جویی می‌کنیم. شایان ذکر است از میان مقوله‌های استخراج شده در اندیشه امام خامنه‌ای دامنه‌ای، تا آنجایی که نویسنده جستجو کرده سه مقوله «رابطه متقابل ظلم و عدل»، «علت مبارزه با نظام سلطه» و «راه برون رفت از نظام سلطه» در قرآن کریم قابل پی‌جویی است که در ذیل به شرح هر یک از آنها پرداخته می‌شود.

۶-۱. رابطه متقابل ظلم و عدل

رهبر انقلاب در این رابطه معتقد است یکی از نکته‌های مهم در دعوت اسلامی عبارت است از استقرار عدل در بین انسان‌ها و هر جایی که نظام ظالمانه وجود داشته باشد، چنین جایی زندگی جاهلی است. ایشان با استناد به آیات قرآن «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ»^۱ (نحل: ۹۰) و سنت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بر این باور است عدل فقط شعار نیست. جامعه اسلامی باید دنبال عدالت برود و اگر عدالت نیست، آن را تأمین کند. اگر در دنیا دو نقطه وجود دارد که یکی نقطه عدل و یکی نقطه ظلم است و هر دو هم غیر اسلامی هستند، اسلام به آن نقطه عدل، و لو غیر اسلامی است، توجه موافق دارد. پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله مهاجرین را به خاطر عدل به حبشه فرستاد، با اینکه پادشاه حبشه کافر بود. در واقع مردم را از خانه و زندگی و محیط زیست‌شان به خاطر ظلمی که به آن‌ها می‌شد، دور کرد (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۰/۱۰/۱۳۷۳).

برجسته‌ترین عنصر اجتماعی سیاسی، عدل است. عدل مانع ستم‌گری و ستم‌پذیری است. اصل نفی ظلم از ظالم و مظلوم به معنای استقرار همه جانبه عدل است. رعایت عدل و پرهیز از ظلم در همه حوزه‌ها لازم است، خواه در قلمرو اسلامی که تنظیم روابط بین مسلمانان را برعهده دارد و خواه در قلمرو توحیدی که عهده‌دار روابط موحدان جهان است و خواه در سطح بین‌الملل که تنظیم روابط انسانی را برعهده دارد (جوادی آملی، ۱۳۸۸ الف: ج ۱۲: ۵۷۴).

۱. «خداوند به عدل و احسان... فرمان می‌دهد...».

شایان ذکر است در این چارچوب تنها مبدأ تشخیص عدل و ظلم شریعت الهی است، زیرا خداوند تنها عاملی است که از قرار گرفتن هر چیزی در جای خود آگاه است: «إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ»^۱ (قمر: ۴۹)، «... وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ»^۲ (رعد: ۸). تعیین موضع هر چیزی در اختیار خالق موضع آن است، بنابراین عدل که عبارت از «وضع کل شیء فی موضعه» است بدون شناخت حد وجودی شیء و استحقاق ذاتی وی و جایگاه او در هندسه نظام آفرینش ممکن نیست و این امور در اختیار آفریدگار جهان، انسان و پیوند این دو است، از این جهت گفته شد: عدل فقط با شریعت الهی معلوم می‌شود (جوادی آملی، ۱۳۸۸ الف، ج ۱۲: ۵۷۴-۵۷۵).

با توجه به توضیحات فوق، مشخص می‌شود همان طور که مقام معظم رهبری به عدل به عنوان نقطه مقابل ظلم اشاره کرده، مفسران قرآن کریم نیز به این نکته اشاره کرده و آن را تأیید نموده‌اند.

۶-۲. علت مبارزه با نظام سلطه

امام خامنه‌ای عَلَيْهِ السَّلَام علت مبارزه جمهوری اسلامی ایران با نظام سلطه را، علاوه بر آیات قرآن «لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ»^۳ (بقره: ۲۷۹)، ستم و استیلائی نظام سلطه و تقسیم کشورهای جهان به سلطه‌گر و سلطه‌پذیر می‌داند (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۴/۶/۱۳۶۵). با بررسی آیات قرآن می‌توان گفت مهم‌ترین آیه‌ای که اشاره به اصل نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری دارد، آیه ۲۷۹ سوره بقره است «... لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ»^۴.

«این آیه گرچه در مورد رباخواران آمده ولی در حقیقت يك شعار وسیع پر مایه اسلامی است که می‌گوید: به همان نسبت که مسلمانان باید از ستمگری بپرهیزند از تن دادن به ظلم و ستم نیز باید اجتناب کنند، اصولاً اگر ستمکش نباشد ستمگر کمتر پیدا می‌شود و اگر مسلمانان آمادگی کافی برای دفاع از حقوق خود داشته باشند کسی نمی‌تواند به آنها ستم

۱. البته ما هر چیز را به اندازه آفریدیم.

۲.... و هر چیز نزد او مقدار معینی دارد.

۳.... نه ستم می‌کنید، و نه بر شما ستم وارد می‌شود.

۴.... نه ستم می‌کنید، و نه بر شما ستم وارد می‌شود.

کند، باید پیش از آنکه به ظالم بگوییم ستم مکن به مظلوم بگوییم تن به ستم مده» (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۲: ۳۷۷).

در منطق قرآن کریم اگر جامعه‌ای ظالم باشد از بین می‌رود «وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ»^۱ (هود: ۱۰۲) و در مقابل آن اگر جامعه‌ای مصلح باشد، خدا از روی ظلم آن‌ها را از بین نمی‌برد؛ زیرا خداوند ظالم نیست «وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ»^۲ (هود: ۱۱۷).

از منظر قرآن کریم تکیه و اعتماد بر ظالمان جایز نیست؛ زیرا این امر سبب می‌شود عذاب آتش، دامان افراد را بگیرد و از سوی خدا یاری نشوند «وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءٍ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ»^۳ (هود: ۱۱۳). این آیه تکیه و اعتماد بر ظالمان را تحریم نموده است.^۴ این امر علّت‌های مختلفی دارد و تکیه بر ظالم، مفاسد و نابسامانی‌های فراوانی می‌آفریند که به طور اجمال بر هیچ‌کس پوشیده نیست، ولی هر قدر در این مسئله دقت شود، نکات تازه‌ای حاصل می‌گردد.

۱. تکیه بر ظالمان باعث تقویت آن‌هاست، در دستورات اسلامی آمده است انسان تا مجبور نشود (و حتی در پاره‌ای از اوقات مجبور هم شود) نباید حق خود را از طریق یک قاضی ظالم بگیرد؛ زیرا مراجعه به چنین قاضی و حکومتی برای احقاق حق مفهومی به رسمیت شناختن ضمنی و تقویت او است، و ضرر این کار گاهی از زیانی که به خاطر از

۱. و این چنین است مجازات پروردگار تو، هنگامی که شهرها و آبادی‌های ظالم را مجازات می‌کند! (آری،) مجازات او، دردناک و شدید است.

۲. و چنین نبود که پروردگارت آبادی‌ها را به ظلم و ستم نابود کند در حالی که اهلش در صدد اصلاح بوده باشند.

۳. و بر ظالمان تکیه ننمایید، که موجب می‌شود آتش شما را فرا گیرد؛ و در آن حال، هیچ ولی و سرپرستی جز خدا نخواهید داشت؛ و یاری نمی‌شوید.

۴. این آیه و آیه قبل به منزله نتیجه‌ای است که از داستان‌های ملت‌های ستمکاری استنتاج شده که خداوند به جرم ستم‌هایشان آن‌ها را هلاک نموده است. این دو آیه متفرع بر آن داستان‌ها و ناظر به آن‌ها است، و ظلم آن امت‌های هلاک شده تنها شرك ورزیدن و بت پرستیشان نبود، بلکه از جمله کارهای نکوهیده آن‌ها که خداوند از آن نکوهش کرده پیروی از ستمکاران و فساد در زمین بعد از اصلاح آن بوده، و آن فساد عبارت بود از رسمیت دادن به سنت‌های ظالمانه که والیان جور باب کرده بودند و مردم هم از آن‌ها پیروی می‌کردند و به همین دلیل آن‌ها ظالم هستند (طباطبایی، ۱۳۹۰، ج ۱۱: ۵۱).

دست دادن حق می‌شود بیشتر است (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۹: ۲۶۱).

۲. تکیه بر ظالمان در فرهنگ فکری جامعه تدریجاً اثر می‌گذارد و زشتی ظلم را از بین می‌برد و مردم را به ستم کردن تشویق می‌نماید.

۳. يك جامعه مستقل و آزاد و موفق، جامعه‌ای است که از هر نظر خودکفا باشد و پیوند و ارتباطش با دیگران، پیوندی بر اساس منافع متقابل باشد، نه بر اساس اتکاء يك ضعیف بر قوی، این وابستگی خواه از نظر فکری و فرهنگی باشد یا نظامی یا اقتصادی و یا سیاسی، نتیجه‌ای جز استعمار به بار نخواهد آورد.

بنابراین باید گفت اسلام اعتماد بر ظالمان را امضاء نمی‌کند و اساساً از منظر اسلام بایستی روابط براساس قسط و عدل تنظیم شود؛ در نتیجه نه سلطه‌گری مورد قبول است و نه سلطه‌پذیری. حتی مسلمانان موظف هستند اگر قدرت پیدا کردند، به کافران ستم نکنند، چنان‌که حق ندارند به حیوان ستم کنند، پس ظلم در هر جا مصداق پیدا کرده است ممنوع است و قرآن کریم روابط را بر اساس عدل تنظیم می‌کند و اجازه نمی‌دهد کسی از قدرتش سوء استفاده و ظالمانه رفتار کند و همچنین اجازه نمی‌دهد کسی سلطه‌پذیر باشد: «... لا تَظْلِمُونَ وَ لَا تُظْلَمُونَ»^۱ (بقره: ۲۷۹) (جوادی آملی، ۱۳۸۸ ب: ۱۷۲). در همین زمینه امیرالمؤمنین علی علیه السلام در دوران حکومتشان می‌فرماید: «الذَّيْلُ عِنْدِي عَزِيْزٌ حَتَّىٰ آخُذَ الْحَقَّ لَهُ وَ الْقَوِيُّ عِنْدِي ضَعِيْفٌ حَتَّىٰ آخُذَ الْحَقَّ مِنْهُ»^۲ (نهج البلاغه، ۱۴۱۴: ۸۱). در واقع بسیاری از جنگ‌های خونین در عصر امام علیه السلام از عدالت آن بزرگوار سرچشمه می‌گرفت، مردمی که سال‌ها، به ظلم و ستم و تبعیض‌های ناروا در عصر خلفای پیشین، مخصوصاً در عصر خلیفه سوم، عادت کرده بودند، به آسانی حاضر به قبول مساوات در برابر قانون و بیت المال نبودند. امام در این فراز از خطبه تأکید می‌کند که من این روش را هرگز از دست نخواهم داد، به همین دلیل، ناتوان ستم‌دیده در نظر من عزیز است تا حَقِّش را بگیرم و زورمند ستمگر نزد من حقیر و ضعیف است تا حَقِّ دیگران را از او بستانم.

۱.... نه ستم می‌کنید، و نه بر شما ستم وارد می‌شود.

۲. فرد ستم‌دیده نزد من عزیز است تا حَقِّ او را بگیرم و فرد زورگو نزد من ضعیف است تا حَقِّ دیگران را از او بگیرم.

بنابراین می‌توان گفت همان‌طور که مقام معظم رهبری علّت مبارزه جمهوری اسلامی ایران با نظام سلطه را، علاوه بر آیه «لَا تَظْلَمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ» (بقره: ۲۷۹)، ستم و استیلاي نظام سلطه می‌داند، با تدبر در آیات و بررسی نظر مفسران قرآن کریم نیز همین آیه به عنوان مهم‌ترین آیه این اصل تلقی شده است و دیگر آیات قرآن کریم نیز اشاره به ستم ظالمان نموده که توضیح آن در فوق، بیان شد.

۳-۶. راه برون رفت از نظام سلطه

رهبر انقلاب اسلامی، راه برون رفت از نظام سلطه را، تکیه به قدرت الهی، اعتماد به مردم و مقاومت می‌داند (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۶۵/۶/۱۴، ۱۳۹۱/۱۰/۱۹). ایشان با استناد به آیات «وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلُوا الْأُدْبَارُ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا»^۱ (فتح: ۲۲-۲۳) و «... لَيُنْصِرَنَّ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ...»^۲ (حج: ۴۰) بیان می‌کند:

اگر برای خدا پا در میدان گذاشتید و ایستادگی کردید، پیروزی قطعی است... آن وقتی که ما حرف حساب خودمان را بلد نباشیم، ندانیم، یا بلد نباشیم بگوئیم و طرح کنیم، یا پای آن حرف نایستیم، یا وسط راه با وسوسه‌های شیطانی یا وسوسه‌های نفس یا تنبلی‌ها پا سست کنیم، مجاهدت به جایی نخواهد رسید؛ معلوم است. بحث بر سر آنجائی است که: «لَيُنْصِرَنَّ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ» (حج: ۴۰). دیگر از این تأکید، بالاتر نمی‌شود. اگر نصرت خدا بکنیم - نصرت خدا با فکر کردن، اندوختن اندیشه‌های ناب، مطرح کردن درست آن در عالم، پای آن ایستادن، تدبیر برای پیشبرد آن به کار بردن، در مقابل خطرات آن سینه سپر کردن - «لَيُنْصِرَنَّ اللَّهُ»؛ خدای متعال حتماً و قطعاً نصرت خواهد کرد. معنای «لَيُنْصِرَنَّ» این است؛ یعنی خدا حتماً و قطعاً نصرت می‌کند. «وَمَن آصَدَقَ مِنَ اللَّهِ قِيلًا» (نساء: ۱۲۲)؛ از خدا راستگوتر کیست؟ (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۱/۱۰/۱۹).

در منطق قرآن کریم اگر مسلمانان، ایمان حقیقی داشته باشند و به قدرت الهی اعتماد

۱. و اگر کافران (در سرزمین حدیبیه) با شما پیکار می‌کردند بزودی فرار می‌کردند، سپس ولی و یآوری نمی‌یافتند! این سنت الهی است که در گذشته نیز بوده است؛ و هرگز برای سنت الهی تغییر و تبدیلی نخواهی یافت.

۲. ... خداوند کسانی را که یاری او کنند (و از آیینش دفاع نمایند) یاری می‌کند....

کنند و در مقابل دشمن مقاومت نشان دهند، هیچ قدرتی نمی‌تواند آن‌ها را از بین ببرد و می‌توان گفت این مسئله یکی از سنت‌ها و قواعد الهی است. قرآن کریم در این زمینه می‌فرماید: «... إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ الْآيَةَ حَقَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفِينَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ»^۱ (انفال: ۶۵-۶۶). براساس این آیات اگر مسلمانان مقاوم و صبور باشند و از طرفی ایمان حقیقی خود را حفظ کنند، قدرت مبارزه آن‌ها در مقابل دشمن ده برابر ولی اگر از خودشان ضعف نشان دهند، قدرت هر یک از آن‌ها در برابر دشمن دو برابر خواهد بود.

یکی دیگر از آیاتی که اشاره به راه برون‌رفت از نظام سلطه دارد، آیه ۴۰ سوره حج است: «... لِيُنْصِرَنَّ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ...»^۲. در این آیه علاوه بر اینکه سوگند یاد کرده (لامی که بر سر جمله "لینصرن" در آمده لام قسم است)، وعده خود را با نون تاکید ثقیله تاکید هم کرده است، و آن وعده این است که هر کس او را با جهاد با دشمنان یاری کند، او یاریش می‌کند و خداوند به این وعده خود در حق مسلمانان وفا کرد و در جنگ‌ها بر دشمنان پیروزیشان داد، البته این تا وقتی بود که مسلمانان دین خدا را یاری می‌کردند (طباطبایی، ۱۳۹۰: ج ۱۴: ۳۸۶). بنابراین می‌توان از این آیه استنباط کرد هر کس در هر عصری دین خدا را یاری کند، خداوند هم او را یاری می‌کند (طیب، ۱۳۶۹، ج ۹: ۳۰۸). نتیجه آنکه اگر مسلمانان جهان دین خدا را یاری کنند، قطعاً خداوند نیز آن‌ها را یاری می‌کند و می‌توانند نظام سلطه را از بین ببرند.

با توضیحات فوق مشخص گردید امام خامنه‌ای دامت‌السلام، راه برون‌رفت از نظام سلطه را، تکیه به قدرت الهی، اعتماد به مردم و مقاومت می‌داند و به آیاتی همچون آیه ۴۰ سوره حج

۱. هر گاه بیست نفر با استقامت از شما باشند بر دویست نفر غلبه می‌کنند و اگر صد نفر باشند بر هزار نفر از کسانی که کافر شدند پیروز می‌گردند چرا که آنها گروهی هستند که نمی‌فهمند! هم اکنون خداوند از شما تخفیف داد و دانست که در شما ضعفی وجود دارد بنا بر این هر گاه یکصد نفر با استقامت از شما باشند بر دویست نفر پیروز می‌شوند و اگر یک هزار نفر باشند بر دو هزار نفر به فرمان خدا غلبه خواهند کرد و خدا با صابران است.

۲. ... خداوند کسانی را که یاری او کنند (و از آیینش دفاع نمایند) یاری می‌کند... .

استناد می‌جوید. با بررسی آیات قرآن کریم تکیه به قدرت الهی و مقاومت مردم و آیه ۴۰ سوره حج مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت و مشخص گردید اگر مسلمانان مقاوم و صبور باشند و از طرفی ایمان حقیقی خود را حفظ کنند و دین خدا را یاری کنند، خداوند نیز آن‌ها را یاری می‌نماید و در مقابل نظام سلطه به پیروزی دست می‌یابند.

نتیجه‌گیری

۱. در رابطه با چارچوب نظری تحقیق باید گفت دو نظریه اصلی بیش از سایر رویکردهای نظری توانسته‌اند اعتبار خود را در جوامع علمی تثبیت کرده و در عمل نیز هژمونی خود را با خط دهی به جهت‌گیری‌های سیاسی اعمال کنند: نظریه‌های واقع‌گرا و نظریه‌های آرمانگرا. اما چارچوب نظری این تحقیق نظرگاه امام خامنه‌ای «اَلْمُظَلَّةُ» است که معتقد است در تبیین نظام سیاسی حاکم بر جهان امروز باید به مفهوم سلطه و استکبار توجه داشت و رابطه بین سلطه‌پذیر و سلطه‌گر را در نظر گرفت. توجه به واقعیت سلطه‌گری و وجوب مبارزه با نظام سلطه در چارچوب اندیشه آرمانگرایی واقع‌بینانه قابل تحلیل است.

۲. در این پژوهش از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. با توجه به کلیدواژگان اصلی، بیانات مقام معظم رهبری در جداول تحلیل محتوا درج و کدها و مقوله‌ها استخراج شده است. در مرحله دوم مفهوم مورد نظر در قرآن کریم مورد بازشناسی قرار گرفته است، بدین معنا که مقولات و نتایج حاصل از بیانات آیت‌الله خامنه‌ای «اَلْمُظَلَّةُ» با مفهوم مورد نظر در قرآن کریم مقایسه و شباهت‌ها و تفاوت‌ها و میزان تناظر آن‌ها سنجیده شده و مشخص گردیده بیانات رهبر انقلاب اسلامی به چه میزان متکی به مبانی قرآنی است.

۳. مقوله‌هایی که از تحلیل بیانات مقام معظم رهبری استخراج گردید، عبارتند از:

۳-۱. مفهوم نظام سلطه

۳-۲. رابطه متقابل ظلم و عدل

۳-۳. علت مبارزه جمهوری اسلامی ایران با نظام سلطه

۳-۴. آثار مبارزه با نظام سلطه

۳-۵. راه‌های برون رفت از نظام سلطه

۳-۶. علّت مبارزه نظام سلطه با جمهوری اسلامی ایران

۳-۷. تأثیر نظام سلطه در حوزه‌های مختلف.

۴. در بازشناسی این اصل در قرآن کریم مشخص گردید مقوله‌هایی که در تحلیل بیانات امام خامنه‌ای «عَلَّيْهِ السَّلْطَنَةُ» استخراج گردیده، در آیات قرآن نیز بدان اشاره شده است. این مقوله‌ها عبارتند از: رابطه متقابل ظلم و عدل، علّت مبارزه با نظام سلطه، راه برون‌رفت از نظام سلطه.

۵. رهبر معظم انقلاب علّت مبارزه جمهوری اسلامی ایران با نظام سلطه را، علاوه بر آیه «لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ» (بقره: ۲۷۹)، ستم و استیلاى نظام سلطه می‌داند، با تدبیر در آیات و بررسی نظر مفسران، همین آیه به عنوان مهم‌ترین آیه این اصل تلقی شده است و دیگر آیات قرآن کریم نیز اشاره به ستم ظالمان نموده که توضیح آن در متن، بیان شد.

۶. امام خامنه‌ای «عَلَّيْهِ السَّلْطَنَةُ»، راه برون‌رفت از نظام سلطه را، تکیه به قدرت الهی، اعتماد به مردم و مقاومت می‌داند و به آیاتی همچون آیه ۴۰ سوره حج استناد می‌جوید. با بررسی آیات قرآن کریم تکیه به قدرت الهی و مقاومت مردم و آیه ۴۰ سوره حج مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت و مشخص گردید اگر مسلمانان مقاوم و صبور باشند و از طرفی ایمان حقیقی خود را حفظ کنند و دین خدا را یاری کنند، خداوند نیز آن‌ها را یاری می‌نماید و در مقابل نظام سلطه به پیروزی دست می‌یابند.

کتابنامه

قرآن کریم.

نهج البلاغه. نسخه صبحی صالح.

آرون، ریمون (۱۳۸۴). مراحل اساسی سیر اندیشه در جامعه‌شناسی. (باقر پرهام، مترجم).

تهران، علمی فرهنگی.

ابن فارس، احمد (۱۴۰۴). معجم مقاییس اللغة. (عبد السلام محمد هارون، مصحح). قم،

مکتب الاعلام الاسلامی.

ابن منظور، داوود (۱۴۰۸). لسان العرب. (علی شیری، مصحح). بیروت، دار احیا التراث العربی.

اسدی، ناصر (۱۳۹۳). تحلیل گفتمانی سیاست خارجی آیت‌الله خامنه‌ای (گفتمان تعامل‌گرایی

بررسی تناظر محتوایی نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری... روح الله داوری (۶۱-۴۱) / ۶۱

ضد نظام سلطه). پژوهش‌های سیاست اسلامی، ۲(۵)، ۱۰۷-۱۳۲.

باردن، لورنس (۱۳۷۵). تحلیل محتوا. (ملیحه آشتیانی و محمد یمنی دوزی، مترجم). تهران، دانشگاه شهید بهشتی.

بیانات آیت الله خامنه‌ای، دسترسی در: <https://farsi.khamenei.ir>.

جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۸ الف). تسنیم. (محمدحسین الهی‌زاده، محقق). قم، نشر اسراء.

جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۸ ب). روابط بین‌الملل در اسلام. (سعید بندعلی، محقق). قم، نشر اسراء.

حقیقت، سید صادق (۱۳۸۵). مبانی، اصول و اهداف سیاست خارجی دولت اسلامی. قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.

رفیع پور، فرامرز (۱۳۸۴). تکنیک‌های خاص تحقیق در علوم اجتماعی. تهران، سهامی انتشار.

ستوده، محمد (۱۳۸۲). ماهیت انسان و روابط بین‌الملل. علوم سیاسی، ۶(۲۲). ۲۱۲-۱۹۵.

طباطبایی، سید محمد حسین (۱۳۹۰). المیزان فی تفسیرالقرآن. بیروت، مؤسسة الأعلمی للمطبوعات.

طیب، سید عبدالحسین (۱۳۶۹). اظیاب‌البیان فی تفسیرالقرآن. تهران، اسلام.

فیاض، علی نقی (۱۳۸۶). نقد و بررسی نظریه‌های روابط بین‌الملل از منظر امام خمینی و اندیشمندان غربی. طلوع نور، ۶(۲۳)، ۱۲۷-۱۴۸.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

قرشی بنابی، سید علی اکبر (۱۳۷۱). قاموس قرآن. تهران، دار الکتب الإسلامية.

قوام، عبدالعلی (۱۳۸۴). اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل. تهران، سمت.

محمدزاده، علی، و حسینی‌زاده، محمدعلی (۱۳۹۷). چپستی نظام سلطه و چگونگی مقابله با آن (از دیدگاه مقام معظم رهبری). بحران‌پژوهی جهان اسلام، ۵(۱۰). ۲۵۱-۲۱۳.

مقدسی، یوسف، طالبی قره‌قشلاقی، جمال، و بابازاده اقدم، عسگر (۱۴۰۰). رویکرد قرآن کریم به امر سلطه‌گری و سلطه‌پذیری. مطالعات قرآنی، ۱۲(۴۵). ۱۱۱-۷۹.

مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۱). تفسیر نمونه. تهران، دار الکتب الإسلامية.

نقیب‌زاده، احمد (۱۳۸۵). درآمدی بر جامعه‌شناسی سیاسی. قم، مهر.